

BIOGRAFIE Met door Jan Tinbergen gepredikte zuinigheid werd ons land wederopgebouwd

Excuses voor de luxe van een glas chocolademelk

Econoom Jan Tinbergen verwierf de bijnaam 'onofficiële wederopbouw-minister'. Nederland moest 75 jaar geleden wederopbouwen. Het land kwam erbovenop met hard werken, spaarzaamheid en niet te lang treuren. Aan zijn leven is een biografie gewijd.

Martin Visser

Rotterdam ■ Met de oorlog en de roes van de bevrijding achter de rug stond Nederland voor een opgave: de wederopbouw. 'Wanneer wij allen een jaar lang niet hadden gewerkt en in die vakantietijd vijftig procent meer hadden verbruikt dan onze normale consumptie, dan hadden wij na thuiskomst een iets betere toestand aangetroffen dan de thans heersende.'

Dit wonderlijke citaat staat op 4 juli 1945 in Economisch-Statistische Berichten, het economenblad ESB – dat nog altijd bestaat. Onder de titel 'Hoe staan wij ervoor?' probeert econoom Jan Tinbergen de schade op te maken van de Tweede Wereldoorlog. Hij komt tot een eerste schatting van 18 miljard gulden.

Hier spreekt een echte statisticus. Om de orde van grootte van de economische ramp te kunnen duiden, vergelijkt hij de ingestorte productiecapaciteit met een jaar niet werken. En dan is er ook nog de productie die bedoeld was voor Duitsers en de tewerkstelling van Nederlanders in Duitsland. „Onze economie was een oorlogseconomie geworden”, vertelt Erwin Dekker, de biograaf van Tinbergen. Tinbergen was de enige Nederlander die de Nobelprijs voor economie won.

Bombardement

Tijdens de oorlog is Tinbergen onderdirecteur van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Het is dus zijn vak getalsmatig de economische ellende te duiden. In de biografie 'Jan Tinbergen, een econoom op zoek naar vrede', vertelt een CBS-collega dat de statistici in mei 1940 naar Rotterdam werden gestuurd: „Ik herinner me nog heel goed de wat lugubere opdracht om enkele dagen na het bombardement daarheen te gaan om met hulp van een ambtenaar van gemeentewerken een schets te maken van de grens van het getroffen gebied en om aan de hand van de 'Woningtelling' het aantal vernietigde woningen te schatten.”

Direct na de oorlog werd Tinbergen de drijvende kracht achter de wederopbouw. Eindelijk kon hij de ideeën uitvoeren die hij al sinds de crisis van de jaren dertig had. Hij ging samenwerken met 'vrienden en politieke collega's' die tijdens de oorlog gegijzeld waren in Sint-Michielsgestel, zo valt te lezen in zijn biografie. Tinbergen had al die oorlogsjaren doorgewerkt als topambtenaar, wat jaren later pas tot enige controverse leidde.

Angstig

„Het is wel opvallend. Hij verzet zich aanvankelijk zeer tegen de opkomst van het nazisme”, vertelt Dekker. „Als dan de oorlog begint, doet hij niets. Terwijl zijn broer en zus actief joden helpen, is Tinber-

Econoom en Nobelprijswinnaar Jan Tinbergen was zelf een extreem voorbeeld van de zuinigheid die hij predikte.

FOTO HOLLANDESE HOOGTE/ANP

„**Het water om de thee te koken werd precies afgemeten**”

gen daar niet bij betrokken. Hij heeft hooggestemde idealen, was voor en na de oorlog internationaal actief, maar als het erop aankomt, verdwijnen die idealen naar de achtergrond. Tinbergen blijkt een vrij angstig persoon.”

Tijdens de Hongerwinter zat hij nog ondergedoken, vermoedelijk voelde hij zich niet helemaal veilig. Dan werkt hij vooral heel hard door, zo schrijft Dekker: „Zijn dochter Els, geboren in 1934, herinnert zich

hoe hij zelfs in die barre omstandigheden nog aan het schrijven was. In de steden was bijna geen voedsel meer en het huis was onverwarmd. Tinbergen deed een voetenzak aan, een soort slaapzak tot aan het middel, en ging aan zijn bureau zitten.”

Wilhelmina

Na de oorlog komen politici als Willem Schermerhorn, Willem Drees, Piet Lieftinck en Hein Vos uit hun internering. Koningin Wilhelmina vraagt hen een tijdelijk kabinet te vormen. Minister Vos van Handel vraagt Tinbergen in 1945 om de baas te worden van het op te richten Centraal Planbureau (CPB). In deze oorlogseconomie moet alles centraal gepland worden. „De hele economie was nog op de bon”, vertelt Dekker. „De meeste producten tot in 1947 en koffie bleef zelfs tot 1952 alleen op de bon beschikbaar.” De productie en verdeling vereisen planning en dat is precies wat Tinbergen gaat doen.

De aanpak van de wederopbouw ging over een typisch Nederlandse boeg: door zuinigheid te prediken. „Tinbergen schreef destijds brochures over het belang van sparen”, vertelt zijn biograaf.

„De overheid moest natuurlijk veel herbouwen en investeren. Ne-

Biografie

Vandaag neemt SER-voorzitter Mariëtte Hamer het eerste exemplaar van de biografie 'Jan Tinbergen, een econoom op zoek naar vrede' in ontvangst in Rotterdam. Het wordt haar overhandigd door de schrijver, dr. Erwin Dekker, postdoctoraal onderzoeker verbonden aan de Erasmus School of Economics. Het is een bescheiden ceremonie, die ook wordt bijgewoond door Els Barendrecht, dochter van Jan Tinbergen, en emeritus-hoogleraar Peter Cornelisse, oud-decaan en medewerker van Jan Tinbergen.

derlanders werden gestimuleerd om hun spaargeld in staatsleningen te steken zodat de bevolking zelf die investeringen financierde.” Gematigdheid was het, wat de klok sloeg. Tinbergen was de ideale figuur om zuinigheid te propageren, vertelt Dekker. „Hij was zelf een extreem

voorbeeld van die zuinigheid. Die geest is heel lang blijven hangen in het CPB. Tot in de jaren tachtig werd daar ieder papiertje aan twee kanten beschreven. En er werd met potlood gewerkt en niet met pen. Dat kon je uitgummen en was goedkoper.”

Chocolademelk

Ook in zijn persoonlijke leven ging het er zuinig aan toe, zo staat in zijn biografie te lezen: „Zijn zuinigheid was notoir, hij bezat nooit een auto, mat precies af hoeveel water er gekookt moest worden voor de thee, wees alle luxe af die hoorde bij zijn status als wereldberoemde professor en verontschuldigde zich als hij wel eens chocolademelk nam in plaats van gewone melk met het excuus dat in chocolademelk toch echt meer energie zat.”

Het is helemaal de sfeer van die tijd. Na het 'zakenkabinet' Schermerhorn vinden in 1946 verkiezingen plaats en dan treedt het kabinet-Drees aan. „Daarvan kennen we die beroemde anekdote van de droge biscuitjes. Drees biedt die kaakjes aan een Amerikaanse delegatie aan. Dankzij die zuinigheid krijgt Nederland prompt het grootste aandeel van de Marshall-hulp van Europa.”